

Vedlegg 1: Definisjonsliste/Ordliste

1 Innledning

For å sikre en felles oppfatning og betydning av begrepene som er brukt i dette dokumentet er det laget en oversikt med definisjoner av ord og uttrykk, se Tabell 1. Det er viktig å påpeke at ikke alle ord og uttrykk nødvendigvis har en formell og ufravikelig definisjon.

2 Definisjoner

Tabell 1: Definisjoner for ord og uttrykk benyttet i dokumentet.

Type utredning	Beskrivelse
Anadrom fisk	Fisk som gyter i ferskvann, men som regelmessig vandrer til havet for næringssøk. [1]
Avbøtende tiltak	Tiltak som skal redusere miljø-/skade-påvirkninger både på kort og lang sikt. <i>Begrepet forebyggende tiltak er ikke benyttet i Veikartet, men kan anses som et synonym for avbøtende tiltak.</i>
Batymetri	Kartlegging av sjøbunnsstopografi med geofysiske undersøkelser (ekkolodd).
Bergmasse	Helhetsbetegnelse for bergarter med tilhørende oppsprekking, sprekkemateriale, svakheter og strukturer.
Berggrunn	Den faste, sammenhengende del av jordskorpen nær overflaten. I Norge er berggrunnen det nakne eller faste berget under løsmassene.
Biologiske kvalitetselementer	Undervannsplanter, bunndyr, plankton og fisk.
Biotophermende	Oppbygning av natursystemer etter mønster fra naturen. [2]
Borplan	Kart/plantegning som viser beliggenhet og type boringer/sonderinger for planlagte geotekniske undersøkelser. Etter utførelse suppleres borplanen med informasjon vedr. sjøbunnskote, kote for bergoverflate, løsmassemektighet og innboring i berg (dersom utført).
Bunnforhold	Beskrivelse av biologi, kjemi og geologi av sjøbunn. Inkluderer fisk, flora og fauna samt dyp og bunnsubstrat.
Bunnsubstrat	Helhetsbetegnelse av sedimentene på sjøbunnen, samt stein og klippebunn.
Eluat	Væske/ekstrakt som har vært i kontakt med en prøve av jord/stein/sediment, og som prøvetas for utlekking fra prøvematerialet.
EQS-verdier	Vanndirektivets miljøkvalitetsstandarder oppgitt i Miljødirektoratets veileder 02:2018 [3].
Deformasjon	Endring av form som følge av ytre påkjenninger.
Deformasjonsparametere	Krefter som påvirker deformasjonsgraden eller -prosessen.
Deponi	Areal som er godkjent for sluttbehandling eller sikker plassering av masser.
Deponering	Massene som leveres til deponi.
Desorpsjon	Et fenomen der et stoff frigjøres fra eller gjennom en overflate. [4]
Dumping	Forurensningsforskriften har også et eget kapittel som omhandler dumping i sjø og vassdrag. Dumping, dvs. «forsettlig disponering av avfall» i sjø eller vassdrag krever tillatelse etter forurensningsforskriften kapittel 22 [5].
Eutrofiering	Prosess i innsjø eller saltvann der planteproduksjonen øker pga. økt tilførsel av næringsstoffer. [6]
Filterkriterier	Relasjon mellom kornstørrelse for sedimentene og kornstørrelse til massene som legges over. For å hindre at underliggende sedimenter vaskes ut og at det bygges opp et overtrykk i sedimentene (pga. pålasting av stein), anbefales det en følgende relasjon mellom underliggende sedimenter (sediment) og utfyllingsmasse (filter): $2 * d_{15}(se\ dim\ e\ nt) < d_{15}(filter) < 5 * d_{85}(se\ dim\ e\ nt)$

Type utredning	Beskrivelse
	Her er d_{15} den kornstørrelsen som 15 % av kornene er mindre enn, mens d_{85} er kornstørrelsen som 85 % av kornene er mindre enn. Dette leses ut fra en korngraderingskurve. [7]
Finstoff / finfraksjon	Partikler som vanligvis begrenses til kornstørrelser for leire og silt, dvs. partikkelstørrelse $<0,063\text{mm}$.
Forebyggende tiltak	Identifiserte og planlagte tiltak som hindrer eller avverger uønskede hendelser. <i>Begrepet forebyggende tiltak er ikke benyttet i Veikartet, men kan anses som et synonym for avbøtende tiltak.</i>
Fraksjon	Del av en masse, gjerne med definisjon av kornstørrelse.
Geologisk kartlegging	Innhenting av geologisk informasjon (f.eks. fra kart eller befarings) uten laboratorieundersøkelser.
Geoteknisk stabilitet	Refererer til stabiliteten i: 1) Grunnen der utfyllingen skal etableres. 2) Utfyllingsmassene . Stabiliteten vurderes i forbindelse med geoteknisk prosjektering, som vanligvis definerer krav til utførelse for å ivareta sikkerhet mot utglidninger. Eksisterende forhold i grunnen undersøkes og stabiliseringstiltak vurderes ved prosjektering. Stabilitet i utfyllingsmassene ivaretas ved prosjektering, og ved krav til utførelse.
Gjenbruk / ombruk	Materialer som har gjennomgått bruksfasen, kan ombrukes til andre formål dersom de benyttes uten noen form for bearbeiding. Altså et materiale som nyttiggjøres i sin opprinnelige form, uten at form eller funksjon endres.
Gjenvinning / resirkulering	Materialer som har gjennomgått bruksfasen, kan gjenvinnes dersom de får nye bruksområder. Eksempelvis ved knusing og sikting av sprengstein.
Gradientprøvetaking	Prøvetaking i en gitt gradient ut fra en forurensningskilde. Når dette prøvetakingsmønsteret velges, er det for å se på hvordan mengden forurensning minker med avstand fra en kjent kilde.
Grunnforhold	Geoteknisk og geologisk beskrivelse av stedlige masser i utfyllingsområdet. Kan beskrive løsmassemekanisk type og type løsmasser, samt deres oppbygging og lagdeling.
Grunnundersøkelser	Fysiske undersøkelser av grunnen for identifisering og klassifisering av masser i grunnen.
Hydromorfologiske forhold / kvalitetselementer	Hydromorfologien til kystvann er de grunnleggende egenskapene til det marine økosystem, og kontrollerer forekomsten av biologisk liv. Dette inkluderer vann dybde, kystlinjens form, sjøbunnens geologi, bunnens ytre form, hydrodynamiske forhold som strøm, bølger og vannstandsendringer, ferskvannstilførsel og saltholdighet, sedimentenes egenskaper, samt vannmassenes lagdeling og blandingsforhold.
Høykvalitetsformål	Tiltak med spesielt høye krav til massenes kvalitet, f.eks. fyllinger under veier med høy trafikkmengde og tungtransport.
(Høy)kvalitetsmasser	Masser med mekaniske egenskaper som er egnet til tilslag i asfalt, betong og øvre del av veiutbygging.
Inerte masser	Masser som ikke gjennomgår noen form for fysisk eller kjemisk nedbrytning. Disse er verken kjemisk eller biologisk nedbrytbare, kan ikke oppløses eller brennes. Eksempler på inerte masser er leire, jord, sand og stein. Massene har lavt forurensningspotensial og kan være egnet til ulike bruksformål.
Influensområde	Et område utenfor et utslipp/tiltak hvor det forventes en viss grad av påvirkning. Influensområdet er det området der midlertidige eller permanente virkninger forventes å kunne opptre.

Type utredning	Beskrivelse
Katadrom fisk	Fisk som gyter i saltvann og deretter vandrer opp i ferskvann og vokser opp der. [8]
Kation	Et positivt ladd ion.
Kationutbytte	Reversible bytte av kationer på en uløselig overflate.
Kjemisk forvitring	Nedbrytning (forvitring) av mineraler gjennom kjemisk reaksjon med luft og vann/fukt, som endrer bergartens sammensetning.
Kjemisk tilstand i sedimenter	Informasjon om forurensningstilstand i sedimentene, i henhold til vannforskriften.
Kornstørrelse	Størrelse av den enkelte partikkel i et sediment eller en utfyllingsmasse. Kornfordeling undersøkes i laboratorium, der resultatene angir hvor stor vektandel en har av de ulike kornstørrelsene i et sediment eller utfyllingsmasse. Basert på kornfordelingsanalysene kan en typisk karakterisere løsmasser som leire, silt, sand, grus etc.
Landskapsøkologiske sammenhenger	Læren om hvordan den fysiske utformingen av landskap påvirker økosystemer, populasjoner og arter, og hvordan de abiotiske og biotiske faktorenes gjensidige påvirkninger på hverandre.
Livsløpsfasene A1-A5	Moduler som livsløpet til produktene beskrevet i klimagassberegningene kan deles inn i. Om produktet er råvare, i produksjon, i transport eller under montering. [9]
Massesammensetning	Beskrivelse av massenes mekaniske og kjemiske sammensetning (inkluderer fraksjoner og kornstørrelse). Krever undersøkelser som definerer blokkstørrelse, mineralogi, og konsentrasjon av grunnstoffer.
Mekaniske egenskaper	Beskriver materialets (bergartens) evne til å motstå nedknusing og slitasje ved bruk i konstruksjoner. Det stilles krav til materialenes komprimerbarhet, stabilitet og telefarlighet (krav til kornform, korngradering, maks. finstoffinnhold).
Miljøverdi (inkl. sosiale verdier)	Kan betegne et enkeltelement (f.eks. en bygning, utfylling i sjø) verdi for omgivelsene og blir ofte knyttet til biologisk mangfold, natur- og opplevelsesverdier.
Naturmiljø	De fysiske omgivelsene eller forhold som mennesker, dyr, planter og andre organismer lever i.
Naturtype	En ensartet type natur. Den omfatter alle levende organismer og de miljøfaktorene som virker der. Skog er et eksempel på en naturtype.
Naturverdi	Referer til verdien som naturen har, enten for mennesker eller i seg selv.
Nyttегjøring	Tiltak der hovedresultatet er at avfall kommer til nytte ved å erstatte materialer som ellers ville blitt brukt eller at avfall er blitt forberedt til dette.
Ornitologisk aktivitet	Fugleliv (ornitologi er læren om fuglene).
Oppslutning	Overføre et uløselig eller tungt løselig stoff (f.eks. en stein) til løselig form ved hjelp av syrer.
Overskuddsmasser	Gjelder masser som oppstår i et bygg- og anleggsprosjekt, men som ikke kan brukes eller nyttiggjøres internt i prosjekt. Definisjonen er uavhengig av materialkvalitet og omfatter masser som forlater prosjektets tiltaksgrenser.
Pålitelighetsklasse (RC/CC)	Kategori iht. NS-EN 1990 [10] som beskriver konstruksjonens (utfyllingens) sikkerhet, brukbarhet og bestandighet. Det skilles mellom kategoriene 1 til 3 der krav til pålitelighet øker med økende kategori.
Randomisert prøvetaking	Antallet prøvetakingsstasjoner er forhåndsbestemt, men de tas ut fra tilfeldige lokaliteter innenfor tiltaksområdet. Eksempel kan være at det er bestemt 10 punkter, men at plassering er tilfeldig.
Referansestasjon	Prøvetakingsstasjon som antas å ikke være påvirket av en kjent forurensningskilde, men som likevel har lignende sedimentkvalitet (kornstørrelse, dybde, strømningsforhold, biologisk, hydromorfologiske kvaliteter etc.).

Type utredning	Beskrivelse
Rutenett-prøvetaking	Når en gjennomfører prøvetaking etter et rutenett plasseres det første punktet tilfeldig, og deretter plasseres punktene i henhold til et definert rutenett, med passende lengder/bredder på rutene. Plassering og oppløsning på rutenettet må tilpasses den informasjonen en har om området.
Sediment	Uorganisk og organisk partikulært materiale i alle størrelsesfraksjoner, som er transportert av vann eller vind og som avsettes på overflaten av land eller på sjøbunn. [11] <i>Materialet er skapt av naturlige prosesser. Uttrykket brukes i forbindelse med stedlige masser.</i> (For beskrivelse av <i>tilførte masser</i> i fraksjonen mindre enn partikkelstørrelse <0,063 mm brukes ordet «finstoff» eller «finfraksjon».)
Sprengstein	Steinfraksjoner som tas ut av bergskjæring eller -tunnel ved sprengning.
Skrivebordsstudie	Gjennomgang av tilgjengelig grunnlagsmateriale, slik som rapporter, utredninger og kart, uten å fysisk befare området.
Suspensjon	Finfordelt fast stoff (> 1 µm) i en væske. [12]
TBM-masse	Masser som har blitt tatt ut av berg ved bruk av en tunnelboremaskin.
Tiltaksklasser	Inndeling av et tiltak i 3 klasser basert på kompleksitet, vanskelighetsgrad, og de mulige konsekvenser eventuelle mangler og feil kan få for helse, miljø og sikkerhet. Dette følger av byggesaksforskriften (SAK10) [13].
Tiltaksområde	Område som definerer og avgrenser alt fysisk arbeid med et definert bygg- og anleggsarbeid (eks. ved utfylling i sjø).
Turbiditet	Vannets uklarhet eller grumsethet grunnet mengde suspendert stoff i vann.
Utfylling	Å fylle ut: den anleggsaktiviteten hvor tilførte masser permanent disponeres i sjø eller ferskvann. Utfyllingen: selve fyllingen (konstruksjonen) som etableres ved å fylle ut.
Utfyllingsområde	Fotavtrykket av selve utfyllingen, inkludert evt. motfyllinger.
Vannforekomst	En vannforekomst er en avgrenset og betydelig mengde overflatevann eller grunnvann, som eksempelvis innsjø, elvestrekning, bekkefelt, akvifer, del av fjord eller kyststrekning. [14]
Vanntype	Grupperinger av vann basert på fysiske og kjemiske egenskaper. Eksempler er oksygenfattig fjord og ferskvannspåvirket fjord.
Ødometerforsøk	Geoteknisk laboratorieforsøk som utføres på jordprøver for å definere jordas stivhet og permeabilitet.
Økologisk kompensasjon	Den ansvarlige for en utbygging som ødelegger eller skader verdifull natur, kompenserer for denne ødeleggelsen eller skaden. Kjernen i økologisk kompensasjon er at økologiske funksjoner som går tapt, erstattes av tilsvarende funksjoner i et kompenserende tiltak.
Økologisk tilstand	Beskriver forholdene i naturen og om den fungerer godt for det biologiske mangfoldet og naturens økosystemtjenester.
Økosystem	Alle de levende organismene som finnes på et sted og miljøet de lever i.
Økosystemtjenester	Økosystemtjenester, eller naturgoder, er et samlebegrep for alle de grunnleggende goder som naturen forsyner oss med, og som vi ofte har en tendens til å ta for gitt. [15]

3 Referanser

- [1] Store Norske Leksikon, «Anadrom,» 2021. [Internett]. Available: <https://snl.no/anadrom#:~:text=Anadrom%20er%20et%20begrep%20som%20benyttes%20om%20ferskvannsfisk>. [Funnet 09 2024].
- [2] Institutt for landskapsplanlegging, Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås, «Integrert landskapsdesign | naturbasert renseteknologi,» 2010.
- [3] Norsk institutt for vannforskning (NIVA), «Klassifiseringsveileder 02:2018 - Revisjonsbehov kystvann,» 2022.
- [4] Wikipedia, «Desorpsjon,» 2021. [Internett]. Available: <https://no.wikipedia.org/wiki/Desorpsjon>. [Funnet 11 2024].
- [5] Klima- og miljødepartementet, «Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften),» 2004. [Internett]. Available: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-06-01-931>. [Funnet 06 2024].
- [6] Store Norske Leksikon, «Eutrofiering,» 2024. [Internett]. Available: <https://snl.no/eutrofiering>. [Funnet 11 2024].
- [7] Miljødirektoratet, «M-411 Testprogram for tildekkingsmasser,» 2015.
- [8] Store Norske Leksikon, «Katadrom,» 2022. [Internett]. Available: <https://snl.no/katadrom#:~:text=En%20katadrom%20fiskeart%20er%20en%20art%20som%20gyter>. [Funnet 09 2024].
- [9] Standard Norge, «NS 3720:2018 Metode for klimagassberegninger for bygninger,» 2018.
- [10] Standard Norge, «NS-EN 1990:2002+A1:2005+NA:2016 Eurokode: Grunnlag for prosjektering av konstruksjoner.,» 2016.
- [11] Store Norske Leksikon, «Sediment,» 2024. [Internett]. Available: <https://snl.no/sediment>. [Funnet 12 2024].
- [12] Store Norske Leksikon, «Suspensjon (kjemi),» 2024. [Internett]. Available: https://snl.no/suspensjon_-_kjemi. [Funnet 11 2024].
- [13] Direktoratet for byggkvalitet, «Byggesaksforskriften (SAK10) med veiledning,» Direktoratet for byggkvalitet, [Internett]. Available: <https://www.dibk.no/regelverk/sak>. [Funnet 12 2023].
- [14] Store Norske Leksikon, «Vannforekomst,» 2019. [Internett]. Available: <https://snl.no/vannforekomst>. [Funnet 2024 12].
- [15] Norsk institutt for naturforskning (NINA), «Økosystemtjenester – naturgoder,» 2024. [Internett]. Available: <https://www.nina.no/B%C3%A6rekraftig-samfunn/%C3%98kosystemtjenester>. [Funnet 11 2024].